

HET NIEUWE DENKEN OVER ISOLEREN

Duurzaamheid is zo langzamerhand een inhoudsloos begrip geworden. Een trend waarbij iedereen over elkaar heen lijkt te struikelen om er op mee te liften, ten spijt van veel cultuurgood. Bij Van Ruysdael wordt geloofd in de oorspronkelijke gedachte van duurzaam; het bedachtzaam omgaan met materiaalherkomst, gebruik en levensduur waarbij materiaalbehoud een belangrijke factor is voor cultuurbehoud. Oprichter en directeur van Van Ruysdael Michel Trompert wil af van het cultuurvernietigende en CO2-verhogende isolatie- en subsidiebeleid. Zijn zorg richt zich op vele aspecten: van de gezondheid van individuele bewoners tot de gezondheid en schoonheid van de gebouwde omgeving. Ons 'oude' en 'jonge' monumentenbezit en gebruik daarvan vertegenwoordigt een hoge maatschappelijke waarde. Het behouden daarvan, daar zitten de nieuwe mogelijkheden.

Michel Trompert

HET BEGIN VAN HET NIEUWE DENKEN

Wat is 'de nieuwe manier van denken over isoleren'? In eerste instantie beginnen bij het begin: behouden wat goed en mooi of bepalend is voor het object of de omgeving. Dat is nog geen gebruikelijke manier van denken als het gaat over isoleren. In de regel wordt 'isoleren' of de subsidie als uitgangspunt genomen. Als het gaat om cultuurgood, het behoud daarvan of maatschappelijke waarden, richten we ons op het ontwikkelen en toepassen van kennis, producten en concepten die op die belangrijke waarden aansluiten.

Figuur 1

Klassiek schuifraam met enkel glas.
Foto Taco Hermans RCE

Figuur 2

Gesubsideerde vervanging.
Foto Taco Hermans RCE

Een op zich zelfstaand product heeft pas echt een toegevoegde waarde als het een functie heeft en aansluit op een geheel. In bestaande bebouwing blijkt goed isolerend dubbelglas bijvoorbeeld op veel aspecten nagenoeg geen positieve effecten te hebben. Eerder negatieve. Het energieverbruik vermindert niet a priori en de verandering van de vochtbalans maakt het wonen er ook niet comfortabeler of gezonder op. Intussen zijn we wel onze mooie vensters kwijt. Terugdraaien kan dan niet meer. Daarom willen we eerst op dat vlak de kennis opdoen om van daaruit passende producten te ontwikkelen om deze vervolgens beschikbaar te stellen.

Hoe passen dergelijke ideeën in de dagelijkse praktijk? Het begint bij mensen. Mensen die producten willen maken en projecten willen realiseren vanuit maatschappelijk oogpunt. Bij Van Ruysdael begon het eerste idee daarvoor ruim 20 jaar geleden. Een goed isolerend klassiek schuifraam, gemaakt van het meest duurzame hout uit zelfregenererbare bossen in Europa. Een geweldige vooruitgang als tegenhanger van de toen gesubsidieerde milieu- en cultuurbelastende kunststof of hardhouten draaikiëp-raamkozijnen. Om kennis te ontwikkelen werd daartoe nauw samengewerkt met TNO, Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (voorheen RACM), IVAM -UvA, Agentschap NL (voorheen Senter NOVEM) en zelfs met het Wereld Natuur Fonds. De brede kennis van techniek, cultuur en milieu is bij Van Ruysdael in die jaren flink gegroeid. Van iedere verkoop wordt een gedeelte opnieuw geïnvesteerd in verdere kennis- en productontwikkeling. Zo investeren we met ons allen in een duurzame toekomst zoals 'duurzaam' ook oorspronkelijk bedoeld wordt. We doorbreken gevestigde opvattingen over 'goed' isoleren en ontwikkelen daarmee grensverleggende producten. Zo wordt het isolerende schuifraamconcept van toen nu doorontwikkeld tot een in prijs en afmeting gedecimeerd product zodat binnenkort het complete historische schuifraam intact gelaten kan worden. Van Ruysdael is ook de grondlegger van het isolerend enkelglas. Het begon 12 jaar geleden met het ontwikkelen van één samenstelling met één soort klassieke getrokken beglazing. Ook daarin is doorontwikkeld zodat nu voor iedere bouwstijl de daarbij behorende originele beglazing gemaakt kan worden. Qua technische prestaties is er veel mogelijk. Voor de glastoepassing is een montageconcept samengesteld dat de historische vensters minder gevoelig maakt voor aantasting, minder onderhoud vraagt en de raamconstructie versterkt. Daarmee kun je met een gerust hart de toekomst van jonge en oude monumenten tegemoet zien.

Figuur 3
10 jaar dubbelglasgarantie dat na twee jaar geen waarde heeft.
Foto Gemeente Zaanstad

TREK LERING EN BENUT KANSEN

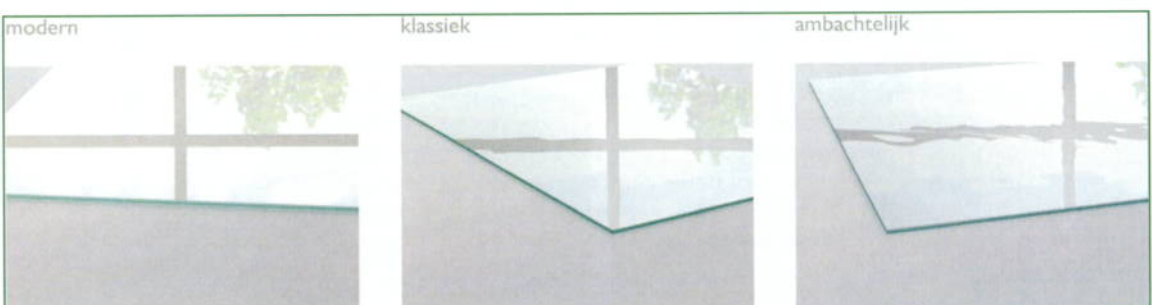
Zijn er ook praktijkvoorbeelden waar het misgaat? Ja, in deze nog consumerende markt zijn we nog onvoldoende gewend aan echte duurzame producten. Iedereen pretendeert wel dat het label 'duurzaam' op zijn of haar product van toepassing is, maar het korte termijn denken en prijsvechten in de bouwfase staat voorop en hindert die kwaliteit. Daarmee staat het ver af van duurzaamheid. Mede daarom menen we dat het woord 'duurzaam' een leeg containerbegrip is geworden. Wij ervaren aan den lijve dat de macht van de bouw- en glasindustrie deze duurzame ontwikkelingen ordinair bevecht. Achter de schermen gaat dat tot flink onder de gordel. Praktijkvoorbeelden te over. Echte duurzaamheid is namelijk niet in het belang van de omzet. Een snelle vervangingsmarkt levert de industrie meer winst op. In een consumerende markt kan dat een economisch voordeel zijn, maar voor ons cultureel erfgoed zeker niet. Hoewel qua aantal nog relatief klein, er zijn gelukkig ook bedrijven en instanties die niet alleen met snelle winst bezig zijn maar ook voor duurzaamheid met inhoud gaan waar de volgende generaties vol respect op terug mogen kijken! Dat zijn de partners waar we op kunnen bouwen en hun aantal groeit gestaag.

Nog andere voorbeelden? Ja, we laten ons steeds meer (mis)leiden door het duurzame energielabel-gevoel, computer rekenmodules, keurmerken en garanties bijvoorbeeld. Een groen energielabel wordt afgegeven als alle hokjes op een lijst op een bepaalde plaats zijn aangekruist. Maar in de kleine letters staat dat het geen garantie geeft dat het energieverbruik evenredig vermindert en evenmin dat de aanpassingen lang meegaan. De computer rekenmodules die nu gehanteerd worden om de maatregelen op het energieverbruik te berekenen, houden bijvoorbeeld geen rekening met vochtuithouding in de gebouwen, geen rekening met de energiekosten voor de materiaalproductie, de ingrepen, degradatie van producteigenschappen, onderhoud, de levensduur, het praktische gebruik en evenmin met onze gezondheid. Toch varen we er blind op en

Figuur 4
Energietabel, geen borg voor minder energieverbruik

Figuur 5
Van links naar rechts Van Ruysdael isolerend modern vlakglas, periode na 1960; isolerend industrieel glas, periode 1930-1940; isolerend cilinderglas periode 1850-1900. Foto Van Ruysdael

geven we het de noemer 'duurzaam'. Een mooi voorbeeld is een pilotproject in Den Haag waarbij we betrokken zijn geweest. De berekeningen van diverse professionele instanties gaven aan dat met toepassing van goed isolerend glas ($1,5\text{W}/\text{m}^2\cdot\text{K}$) 50% á 60% minder energie verbruikt zou gaan worden. Het jaarlijks gasverbruik was in de oude situatie 5.500m^3 . Na de praktijkmeting om die isolatieberekeningen te toetsen, bleek het energieverbruik 0% verminderd te zijn. Er wordt dus na de isolatie ingreep nog steeds 5.500m^3 gas verbruikt. Daar komt een flinke hoeveelheid energie van de toevoegingen nog eens bij. En dan hebben we het al helemaal niet over dubbelglas garanties die zo hol blijken te zijn als een leeg vat. Toch gaat het isolatiebeleid onverminderd en ongehinderd op dezelfde wijze door.

Zijn er dan nog wel kansen? Zeker, we hebben gelukkig nog een respectabele hoeveelheid onaangetaste monumenten in ons bezit. En hoopvol is dat er een groeiend aantal mensen is die begrijpen dat we daar heel doordacht mee om moeten gaan en die zich ook in de uitvoeringsfase niet laten misleiden door korte termijn gedachten, prijs, ego of lege beloftes. Die positieve effecten laten we graag groeien door kennis van 'het nieuwe denken over isoleren' te delen en te presenteren. Daar liggen de kansen voor milieu en het behoud van ons culturele erfgoed, jong of oud.

RESTAURATIE CHABOTMUSEUM

De restauratie van het Chabotmuseum te Rotterdam is een goed voorbeeld van wat er aan 'het nieuwe denken over isoleren' vooraf is gegaan. Dit pand aan Museumpark 11 kent een bouw- en gebruiksgeschiedenis die heeft geleid tot het specifieke object dat het nu is, binnen de context van het Rotterdamse Museumkwartier. De aanpassingen die het object heeft ondergaan ten gevolge van de evolutie die dit gebied binnen Rotterdam heeft doorgemaakt, zijn goed in het pand afleesbaar. De functie van het museum die het pand had ten tijde van de aanwijzing als Rijksmonument is nog steeds actueel.

De grote aanpassingen, zowel de opbouw gerealiseerd in de jaren zeventig ten behoeve van het gebruik als kantoor, als de aanpassing aan het gebruik als museum begin jaren negentig, zijn uitgevoerd op basis van plannen die van het pand een nieuw architectonisch en organisch geheel hebben gemaakt, met gebruikmaking van en voortbouwend op de architectonische kwaliteiten van de

Figuur 6
Chabotmuseum na
restauratie.
Foto Van Ruysdael

oorspronkelijke villa. Dit maakt dat deze aanpassingen een onscheidbaar deel uitmaken van het monumentale object en dienend zijn aan het huidige gebruik als museum. Bij deze drie bouwfases zijn de aanpassingen en toevoegingen uitgevoerd met eigentijdse materialen en details die de architecten binnen hun concepten passend achtten. Vanuit deze constatering wordt de conclusie getrokken dat per element van het object de detaillering en materialisatie behorende bij de betreffende bouwperiode maatgevend voor onderhoud en herstel dient te zijn, binnen de hoge eisen die museumgebruik vereist om de samenhang in het geheel te bewaren.

Voorafgaande deze restauratie waren enkele stalen vensters voorzien van dubbelglas met kunststof inzetprofielen. Bij de restauratie gaven de berekeningen aan dat er weer dubbelglas nodig was om aan de technische eisen van het museum te voldoen. Door anders te denken over isoleren, is isolerend enkelglas geplaatst in de bestaande stalen ramen. Het resultaat is duurzaam zoals duurzaam is bedoeld, behoud van de vensters en vensterdetaillering, meer technische prestaties, minder onderhoud, lange levensduur, passend bij de architectuur en de ontwikkeling heeft bijgedragen wat Docomomo ook voorstaat. Een bezichtiging waard.

Michel Trompert is oprichter en directeur van Van Ruysdael Glas en Venstertechniek, en grondlegger van het isolerend enkelglas.

Figuur 7
Vensters duurzaam
gerestaureerd met museale
prestaties.
Foto Van Ruysdael

Figuur 8
Geveldetail Chabotmuseum,
Van Ruysdael museumglas
in stalen kozijn.
Foto Van Ruysdael

Docomomo Nederland creëert een nieuw platform waar ontwerpers, planners en academici kennis kunnen uitwisselen: een jaarlijks seminar en de uitgave van een bijbehorend boekwerk rond het thema.

Docomomo stelt dit jaar de conflictueuze relatie tussen modern erfgoed en duurzaamheid aan de orde. De noodzaak tot verduurzaming is onomstreden. Restauratie, renovatie en herbestemming van modern erfgoed vragen echter om specifieke technieken en onorthodoxe werkwijzen, maar zeker ook inzicht in de aspiraties van de architecten van de Moderne Beweging.

Als het om duurzaamheid gaat, lijkt het moderne bouwen het af te leggen tegen de traditionele bouwwerken. De erfenis van de Moderne Beweging is niet duurzaam op het gebied van energiegebruik, niet duurzaam op het gebied van materiaaltoepassing en repareerbaarheid en niet altijd duurzaam op het gebied van aanpasbaarheid en langdurig gebruik.

Duurzaamheid en modern erfgoed lijken daarom tegenstrijdig. Maar is dat zo?

do.co,mo,mo_nl

MIT

TU Delft